

ЕВОЛЮЦІЯ КАРАНТИННИХ ЗАХОДІВ І ФОРМУВАННЯ ЕПІДЕМІОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УКРАЇНІ

Досліджується еволюція карантинних заходів, які застосовувалися під час поширення чуми, холери та іспанки. Аналізуються спроби боротьби з інфекційними хворобами, які мали місце в Руській державі, Великому князівстві Литовському, Запорозькій Січі. Розглянуто проти епідеміологічне законодавство Російської імперії. Наголошено на його лікувально-поліцейському характері. Простежено за змінами в медико-санітарній системі та карантинними заходами, які застосовувалися в період відродження національної державності в ході Української революції 1917–1921 рр. Проаналізовано організаційно-правові засади адміністрування у сфері охорони здоров'я в Українській Державі гетьмана Павла Скоропадського. Простежено за порядком створення Міністерства охорони здоров'я та повноваженнями міністра охорони здоров'я.

Ключові слова: холера, чума, іспанка, карантин, епідемія, санітарне законодавство, Русь, Запорозька Січ, Російська імперія, Українська Держава гетьмана Павла Скоропадського.

ВСТУП: Непростим викликом сьогодення як для державної влади, медичної системи загалом, так і для кожного з нас зокрема, стало поширення у світі пандемії вірусу "COVID – 19". Статистичні дані повсякчас вказують на поширення захворюваності, а медична система потерпає від недофінансування, застарілої матеріальної бази, кадрової кризи тощо. У таких умовах державна влада ухвалила ряд нормативно-правових актів як загальнодержавного, так і локального значення, спрямованих на подолання епідемії, зокрема шляхом запровадження комплексу карантинних заходів. Однак, Україні донині не вдається покинути передові показники світових медичних антирейтингів розповсюдження захворюваності [1].

Сучасникам складно зрозуміти природу хвороби, розробити методи її подолання, терпляче ставитися до епідеміологічних заходів державної влади, адже донині з подібними проблемами наше покоління не зіштовхувалося. Однак у минулому людство неодноразово мало справу із викликами, які несли за собою пандемії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика вивчення історії медичного законодавства донедавна не мала зримої актуальності, проте пандемія коронавірусу змінила ситуацію. В останній рік з'явилася значна кількість робіт, серед яких статті істориків Г. Демочко, Л. Жванко, В. Зайцева, І. Патриляка, де висвітлюється особливості перебігу пандемій в минулому. Означене питання також є об'єктом інтересу медиків, серед яких О. Голубовська, Б. Герасун, О. Зінчук. Однак еволюція карантинних заходів і процеси становлення епідеміологічного законодавства в Україні, залишаються малодослідженими. Відтак, **маємо на меті** вивчити і проаналізувати вітчизняний історико-правовий досвід боротьби з пандеміями.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ. Із давніх-давен нашим пращурам доводилося боротися з чумою, холерою, тифом, віспою тощо. Зокрема, європейський континент зазнав три хвилі поширення чуми. Перша – "чума Юстиніана" прийшла у VI ст. із Єгипту та мала поширення в регіонах Середземномор'я, друга – "Чорна смерть" лютувала у XIV–XV ст., третя – "Портова смерть" поширилася з Китаю та Індії у припортові європейські міста на початку XX ст. [2].

У Середньовіччі населення Руської держави значно менше постраждало від епідемії, ніж піддані інших європейських країн, однак чума не оминула русинів. Вона

вперше проникла разом з іноземними купцями в кінці XI ст. У 1092 р. епідемія поширилася в Полоцьку і з часом потрапила і на Київщину [3]. "Вночі тіні стогнали на вулиці, нишпорили люди як біси, – пише Лаврентіївський літопис, – якщо хто виходив з дому, щоб подивитися, то одразу непомітно вражався від біса виразками і з того помирав, і не міг одужати, і тому ніхто не наважувався виходити з будинків" [4]. Як бачимо, єдиним способом уберегтися від таємничої смертельної хвороби була самоізоляція у власних будинках та обмеження соціальних контактів.

Значно більших втрат людство зазнало від чуми, яка поширилася європейським континентом і країнах Середземномор'я в XIV ст. із монголо-китайських територій. Дореволюційний історик медицини В. Ріхтер, посилаючись на Воскресенський літопис, цитував: "Кара була від Бога на люди під східною країною на місто Орнач, і на Хавторокань, і на Сарай, і на Бездеж, і на інші гради у країнах їх; був мор сильний на Бессермени і на Татари, і на Ормени, і на Обези, і на Жиди, і на фрязі, і на Черкеси і на всіх тамо живучих" [5, с. 210].

У 1352 р. хвороба поширилася і на території тогочасного Великого князівства Литовського, Руського та Жемайтійського з Московського царства, а саме із Пскова та Новгорода. Підкошуючи міста і селища, "пандемія не шкодувала ні плачуть дітей, ні зневірених батьків, вона ширилася Смоленськом, Черніговом, Суздалю, Київщиною та в інших регіонах: в Глухові і на Білозері" [3]. Никонівський літопис пише: "Того ж року був мор великий в граді Пскові і по селах, мертвих лежало багато, помирили люди і чоловіки, і жінки, і старі, і молоді, і діти, і священники, і черниці, і ченці ні єдиний чоловік не залишився, усі ізомроша" [6].

Для боротьби із хворобою застосовували три методи. Перший – втікати із зараженого місця "швидше, далі, довше", щоб уберегти себе. Однак такий спосіб не приносив великої ефективності, а лише створював умови для швидкого поширення хвороби. Другий метод ґрунтувався на очищенні повітря за допомогою тварин, вогнищ, церковних дзвонів. Зокрема, у період епідемії рекомендувалося проживати з тваринами, які фільтрували власним подихом у стайні повітря. Палаючі багаття допомагали очищувати околиці міста чи села. Їх також розводили на вулицях звідки очікувався прихід недуги. Третій – індивідуальний захист. Знахарі радили носити на собі запашні трави, ладан, пляшечки з пар-

фумами. Часто використовували редьку, цибулю та часник. Вважалося, що саме таких інгредієнтів боїться нечиста сила, яка розповсюджує хворобу [7, с. 99–113]. Однак дієвих карантинних заходів, які б запроваджувалися на рівні державної влади, не існувало. Проблема епідемії більше переймалася церква, представники якої тлумачили біду, як наслідок людського гріхопадіння. Священники справляли молебні, організовували хресні ходи навколо села чи міста для захисту їхніх мешканців.

Першою країною, яка запровадила карантинні заходи стала Венеційська Республіка. За рішенням дожа Андреа Дандоло, починаючи із 1348 р., усі торговці, які приїздили до Венеції, разом із товаром і судном зупинялися неподалік від міста на острові Лазоретто для проходження 40 денного карантину [8]. Отже, місцева влада намагалася вберегти портову державу від купців, торговців, що могли привезти з інших країн разом із товаром страшну хворобу.

Керуючись нормами звичаєвого права та принципами здорового глузду, козаци на Запорозькій Січі також дотримувалися санітарно-епідеміологічних норм. Так, під час спалаху будь-якої хвороби закривали кордони Січі. У степах, неподалік від сіл, утворювали валки, де подорожуючі зупинялися на кілька днів для оцінки свого стану здоров'я. Листи й речі, які надходили з регіонів, де вирувала хвороба, залишали в "чумній коморі", яка існувала в січовій канцелярії для проходження карантину. Їх також знезаражували, натираючи часником, обпалюючи вогнищем свічки [9].

У козаків існували такі засоби дезінфекції: вогонь, дьоготь, часник, цибуля, ароматні трави, горілка з сіллю та перцем. Традиція їхнього використання була запозичена в чумаки, яким доводилося постійно подорожувати, а відтак вони перебували в особливій зоні ризику. Так, дьогтем змащували свій одяг, руки, ноги, тваринам – копита, хвост, із собою брали цибулю та часник, які додавали в їжу, а також мішечки з ароматними травами. У випадку виявлення захворювання недужого ізолювали в хаті, яку наповнювали димом для очищення повітря. Померлих спалювали разом із їхніми особистими речами та будинком [9].

Незважаючи на спалахи чуми в лавах Війська Запорозького, втрати серед козацтва, зокрема старшини, українським лицарям вдавалося вистояти та поповнювати швидко військові ряди. Людські втрати в інших країнах Європи були значно більші. Назвати правдиву кількість жертв, яких підкосила чума, доволі складно, адже на той час не велося жодної статистики. Водночас, переважна більшість істориків стверджує: "Чорна смерть" спричинила найбільшу демографічну кризу в Європі, яку подолати вдалося лише під кінець XVII ст. [8].

Не менш тяжкі наслідки залишила по собі епідемія холери – гострої інфекційної хвороби, збудником якої є холерний вібрион, що передається фекально-оральним шляхом і призводить до нудоти, діареї, ураження кишківника, тяжкого зневоднення організму. Упродовж XIX–XX ст. людство пережило сім пандемій холери. Перша розпочалася на території забрудненої долини річки Гангу в Індії та швидко охопила не лише сусідні регіони, а й усю Азію, а згодом – Європу. В українських губерніях Російської імперії хвороба поширилася в 1830 р., у період повернення солдат із російсько-турецької війни. Із різною силою вона лютувала фактично впродовж усього XIX ст. [10, с. 45–55].

Необхідність державної влади врегулювати ситуацію спонукало до вдосконалення санітарно-епідеміологічного законодавства. Чинні на той час нормативно-правові акти виявилися нечіткими, застарілими. Ідеться про "Устав про прикордонні і портові карантини"

1800 р., який передбачав створення в прикордонних і портових містах карантинних будинків і застав, де купці-іноземці та їх товари проходили період ізоляції для виявлення і запобігання можливих хвороб [11, с. 217]. Означений документ діяв до 1818 р., доки його не замінив "Устав карантинний", який запроваджував створення карантинних застав в усіх прикордонних територіях імперії. У 1832 р. Устав був доповнений "Положенням про карантинну охорону", яка запроваджувала охоронні пости в карантинних будинках, на судах, зовнішній військовий караул, морський нагляд й додаткові пости прикордонної служби для неможливості проникнення хворих на територію імперії [12, 13].

Однак, такі заходи не були ефективними. Холера стрімко ширилася Європою та Російською імперією, долаючи карантинну стражу, користуючись поганими тогочасними санітарними умовами (відсутністю каналізації, викиданням нечистот у водойми, вживання забрудненої води, не існуванням правил особистої гігієни). Відтак, постала необхідність внесення ряду змін в існуюче санітарно-епідеміологічне законодавство. Так, із урахування міжнародних стандартів у 1866 р. був розроблений "Устав про карантин". Він передбачав проведення ряду карантинних, обсерваційних, гігієнічних заходів. Колегіальне управління карантинними установами було замінене на одноособове, а у випадку виникнення суперечливих питань скликалася карантинна рада, до якої входили представники місцевої влади, експерти. Санітарний нагляд за благополуччям міста здійснювали лікарі за підтримки поліції. Означений Устав з невеликими змінами діяв до кінця XIX ст. [14, с. 42–45].

Приписи аналізованого документу змінювали ряд положень "Уставу лікарського" 1832 р., який увійшов до 13 тому Зводу Законів Російської імперії [14]. Так, останній доповнювався розділом 4 "Про установи та заходи для попередження і припинення епідеміологічних хвороб і про карантинну охорону". Відповідно до нього, у державі створювалися: постійні морські карантинні установи, морські лікарсько-наглядові станції і пункти, сухопутні карантинні установи та тимчасові карантини, які відкривалися за рішенням – Міністерства внутрішніх справ там, де це було необхідно.

Звичайно, як і тоді, так і нині карантинні заходи, які застосовувалися державною владою, не всім були до вподоби. По всій території Російської імперії пройшла хвиля холерних бунтів, де невдоволені громади поліцейські відділи, лікарні, нападали на чиновників, що обмежували пересування між містами. На території України такі бунти були зафіксовані на Півдні та Закарпатті [10, с. 45; 16].

Просвітницька місія для поліпшення епідеміологічної ситуації, підвищення рівня культури гігієни серед населення покладалася на церкву. Так, Київські Єпархіальні відомості від 15 жовтня 1865 р. № 20 висвітлювали останні новини в боротьбі з холерою, які підлягали розголошенню серед парафіян. Наголошувалося, що поширення хвороби залежить від рідни, яку випорожняли хворі й особистих заходів гігієни. У випадку зараження хворобою на перших стадіях рекомендовано вживати опій: дітям 1–2 краплини, а дорослим шість. У випадку тяжкого прояву хвороби прописувалася дубильну речовина. "Такі засоби лікування повинен мати кожний у своїх кишені", – мовилося в церковному віснику [17, с. 766–767].

Окрім того, Єпархіальні відомості поширювали заяву віце-губернатора і старшого радника Київської губернії Делінського, який надавав інструкції на випадок появи холери в м. Києві. На нашу думку, настанови губернатора мають доволі ґрунтовний характер і базуються зокре-

ма на європейському досвіді. У тексті наголошувалося на важливості дотримання заходів гігієни, чистоти, надавалися правила харчування, проводилася просвітницька робота, містилися поради щодо збереження фізичного та психологічного здоров'я, а також акцентувалася увага на порядку догляду за хворим членом родини, утилізації фекалій, білизни тощо [17, с. 768–778].

Через рік Київські єпархіальні відомості публікують чіткий перелік правил, яких варто дотримуватися під час появи холери [18, с. 471]. Їх запозичили із приписів, які були розроблені в Одесі – місті, яке через своє портове знання не змогло вберегтися від холери, що бушувала там хвилями в 1830 р. і з'явилася у 1865 [18]. 24 пункти правил передбачали чіткі інструкції, яких варто дотримуватися під час харчування, вживання фруктів, овочів, молока м'яса, риби, хліба. Наголошувалося на важливості правильного приготування їжі, вживання чистої води, якісно звареного пива, дозволялося червоне вино та незначна кількість горілки. У правилах також ідеться про підтримку імунної системи: вчасний і достатній сон, застереження від переохолодження. Важливими є приписи, які стосувалися особистої гігієни, чистого одягу, прибраного житла, провітрювання квартири. Наголошувалося на доцільності догляду за ямами з відходами, куди слід додавати розчин залізного купоросу. Акцентувалося, що у випадках появи будь-яких ознак хвороби недужий повинен був пити міцний час і перебувати в ліжку до прибуття лікаря [18, с. 471–473].

На жаль, таких інструкцій і рекомендацій дотримувалися не всі. Холера все ж проникла в місто Київ. Пік епідемії припадає на початок 70-х рр. XIX ст. За твердженнями істориків тоді за добу від хвороби помирало більше ста людей. Така прикра статистика й неочікувані спалахи в різних регіонах Києва змусили губернатора провести розслідування, яке виявило, що в р. Дніпро потрапили трупи померлих від холери. Так вода стала переносити інфекційну хворобу [10, с. 50–56]. Зрештою, карантинні заходи та просвітницька робота серед населення принесли свої результати. Хворобу не вдалося повністю подолати, однак кількість хворих значно зменшилася.

Наступна пандемія грипу сколихнула світ на початку XX ст. Вітчизняний історик І. Патриляк стверджує, що у 1918–1919 рр. "іспанка" убила у світі понад 17 млн людей [20, с. 7]. Інші дослідники зазначають, що достеменно кількість жертв іспанки встановити не можливо, проте їхня кількість може досягати 100 млн. Загалом у тих чи інших формах нею переохворіло близько чверті тодішнього населення.

Достеменно місце появи грипу вірусу H1N1 невідомо. Від нього почали нездужати солдати в останні місяці Першої світової війни. Масштаби хвороби були настільки рязкими, що військове командування країн Четвертого союзу та Антанти не наважилося розголошувати справжні дані, а відтак частина смертей від хвороби зараховувалися як втрати на фронті.

Повернення військових із фронтів Першої світової війни зумовило швидке поширення пандемії. Перші офіційні повідомлення про таємничу хворобу з'явилися в Іспанії, яка в тогочасній світовій геополітиці зберігала нейтралітет, а відтак там не була поширена військова цензура. Місцеві газети постійно тиражували інформацію про спалах епідемії, на яку тяжко захворів зокрема іспанський король Альфонсо XIII [21, с. 447]. Як результат, склалося помилкове враження про Іспанію як про місце появи вірусу, і тому закріпилася його назва "іспанка".

Запеклі бої, хімічні атаки, недоїдання, недосипання, стресові ситуації для солдатів послабили їхню імунну систему, тим самим створивши ідеальні умови для посилення тяжкості перебігу хвороби, а постійні дислока-

ції військ, збільшення кількості подорожей через розвиток транспортної системи стали каталізатором поширення епідемії та перетворення її в пандемію [22, с. 44].

Україна також не змогла ізолюватися від вірусної хвороби, адже по обидва боки фронту Російської та Австро-Угорської імперій воювали понад 4,5 млн українців, які після завершення війни поверталися на батьківщину [23]. "Після підписання делегацією УНР Брестського мирного договору 27 січня (9 лютого) 1918 р. із державами Четвертого союзу, Україна стала транзитною територією руху значної кількості людей, стверджує вітчизняний історик Любов Жванко, – на залізничних станціях купчилися біженці, колишні військовополонені, українські та іноземні вояки, усі вони могли перенести інфекцію" [24].

Перші випадки захворювання на новий грип були зафіксовані в м. Одесі на початку травня 1918 р. Вважається, що хвороба "прийшла" разом із гарнізоном австро-німецьких військ, які деякий час дислокувалися у місті [25]. Окрім того, у цей час в Україні лютували епідемії тифу, віспи, кору, скарлатини, дизентерії, на Херсонщині були зафіксовані випадки холери. Газета "Нова рада" від 29 травня 1918 р. констатувала: "Скрізь лютують пошесті тифу, скарлатини, корости, цинги" [26].

Як результат, на початку 1918 р. окрім державницької кризи пошуку політичної моделі становлення, поствоєнного економічного занепаду, інтервенції з боку більшовицької Росії, в Україні склалася складна епідеміологічна ситуація. Гідно її зустріти вітчизняна медицина не могла. Попереднє медичне законодавство Російської імперії мало застарілий, архаїчний характер. "Врачебний устав" 1857 р., який із незначними доповненнями діяв до 1917 р., і земська фабрично-заводська модель медицини (утримання лікарень власниками підприємств) із падіння самодержавства рухнула [27, с. 19]. Військові дії у світі не сприяли розвитку медицини, а лише забирали життя лікарів. Так, на початку 1918 р. Українська Держава гетьмана Павла Скоропадського успадкувала медико-санітарну систему, яка мала в 10 разів гірші показники (кадрові, фінансові, забезпечення медикаментами) ніж до початку Першої світової війни.

Гетьман, прийшовши до влади, визначив сферу соціального захисту та охорону здоров'я пріоритетною для держави [28, арк. 140]. 8 травня 1918 р. було створено Міністерство народного здоров'я та державного опікування, якого раніше ніколи не було. Його очолив міністр Всеволод Юрійович Любінський із доволі широкими повноваженнями. Так, він мав виняткове право законодавчих повноважень у сфері охорони здоров'я. Зокрема, за потребою міністр міг звертатися із законодавчими ініціативами до вищих органів влади Української Держави. У випадку не підтримки законопроекту, під час політичного затягування процесу, він був вправі урегулювати відповідне питання, пов'язане зі сферою охорони здоров'я чи соціальним захистом, самостійно, шляхом видання власних розпоряджень, циркулярів, постанов, які одразу набирали загальнодержавної сили [29, с. 62–75].

Робота міністерства одразу розпочалася в декількох напрямках: створення ефективної моделі адміністрування у сфері охорони здоров'я (планувалося поділити країну на 13 округів, у кожному з яких заснувати управління та включити туди інспекторів з лікарсько-санітарної, навчально-медичної сфер і консультанта з санітарної безпеки), будівництво медичних закладів, розвиток медичної освіти (відкриття медичних училищ, вузів), популяризація санітарної гігієни (відкривалися мобільні медичні музеї-виставки, читалися освітні лек-

ції, роздавалася просвітницька література) і подолання епідеміологічної кризи [30, с. 140–144].

Із метою реалізації останнього завдання у складі міністерства було засновано санітарний департамент під керівництвом професора гігієни Київського університету імені св. Володимира Овксентія Васильовича Корчака-Чепурківського. Саме на нього покладалася обов'язок розроблення плану заходів для подолання епідемії. Досвідченій епідеміологу одразу запропонував доцільність створення карантинних, санітарних, пропускних і медичних пунктів в усіх прикордонних і великих містах. Значна увага приділялася розробленню та виготовленню вакцин. Для реалізації задуманого, незважаючи на економічні повоєнні та революційні труднощі, влада країни виділила 10 млн карбованців [31, арк. 5].

Кадрову кризу санітарних лікарів, нестачу медиків, медичних інструментів вдалося поліпшити за підтримки урядів Німеччини, Австро-Угорщини та допомогою Червоного Хреста [29, с. 62–75]. Важлива місія покладалася і на так звані "летючі загони", які доставляли ліки, вакцину, медичний інвентар у найвіддаленіші куточки держави [28, с. 140–144].

ВИСНОВКИ. Отже, варто констатувати, що світові пандемії не є новизною в історичному літописі та вихід із епідеміологічної кризи існує. Як слушно стверджує професор І. Патриляк, "він має два шляхи: смерть і знищення суспільства або дорога швидкого розвитку, удосконалення медичної системи, який, зрештою, приведе до поступу, переходу на новий рівень розвитку самої цивілізації" [20, с. 7]. Епідемії змушували швидко переорієнтуватися й поліпшувати санітарні умови, дотримуватися заходів гігієни, правил харчування, утилізації відходів тощо, а також створювати систему охорони здоров'я, яка на державному рівні перебирала на себе функції соціального захисту населення від небезпечних хвороб.

Отже, маємо сподівання, що й сучасні виклики, спричинені коронавірусом, не лише будуть успішно подолані, а й відбудеться вдосконалення медичної сфери, сформуються умови для швидкого розвитку галузі. Переконані, що лише вдало підібрана спеціальна модель державного управління у сфері охорони здоров'я, яка очолюється відповідними фахівцями високого рівня, за належного фінансування, зможе не лише подолати епідемію у країні, а й вивести медицину на якісно новий рівень.

Список використаної літератури

- Україна 9-та в світі за швидкістю поширення коронавірусу. Українська правда, субота 28 листопада 2020. 02:26. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.pravda.com.ua/news/2020/11/28/7275168/> (дата звернення 28.11.2020)
- Frith John. The History of Plague – Part 1. The Three Great Pandemics. In History Issue. Volume 20. № 2. URL: <https://jmvh.org/article/the-history-of-plague-part-1-the-three-great-pandemics/> (дата звернення 20.12.2020)
- Духанин В. Пандемії на Русі. Размышления о пандемиях, карантинных, страхах и Божием Промысле / В. Духанин. Часть 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://pravoslavie.ru/131054.html> (дата звернення 11.01.2021)
- Полное собрание русских летописей. Т. 1. Лаврентьевская летопись. Л., 1926. Изборник. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://litopys.org.ua/lavrlet/lavr10.htm> (дата звернення 12.01.2021)
- Рихтер В. М. История медицины в России / В. М. Рихтер. – М. : Университетская тип., 1814. – Т. 1.
- Вольтская Т. От холерных бунтов до коронавируса: эпидемии как двигатель прогресса? Север. Реалии / Т. Вольтская. 19 марта 2020. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.severreal.org/a/30488090.html> (дата звернення 13.01.2021)
- Kelly J. The Great Mortality: An Intimate History of the Black Death, the Most Devastating Plague of All Time. New York : HarperCollins, 2005. 304 p
- Ерман Г. Чума, холера, "іспанка": як великі пандемії змінювали світ. BBC News Україна / Г. Ерман [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.bbc.com/ukrainian/features-52291698> (дата звернення 14.01.2021)
- Зайцев В. Як запорозькі козаки з інфекційними хворобами боролися. Запорозька Січ. 03.04.2020 / В. Зайцев. [Електронний ресурс]. –

Режим доступу : <http://sich.zp.ua/iak-zaporozki-kozaky-z-infektsijnymy-khvorobamy-borolyasia> (дата звернення 15.01.2021)

10. Інфекційні хвороби : підручник ; за ред. О. А. Голубовської. – К. : ВСВ "Медицина", 2018.

11. Воронина О. А. Создание и развитие государственной карантинной службы в Российской империи в начале XIX в. / О. А. Воронина Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского. Серия: Юридические науки. – 2012. – Симферополь. – 2012. – № 1. – Т. 25 (64). – С. 216–224.

12. Золотоухина П. С. Правовой статус карантинной стражи в Российской империи в начале XIX века / П. С. Золотоухина // Таврический научный обозреватель. Апрель 2016. – № 4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cyberleninka.ru/article/n/pravovoy-status-karantinnoy-strazhi-v-rossijskoy-imperii-v-nachale-xix-veka/viewer> (дата звернення 16.01.2021)

13. Устав о карантинных, составленный по Своду законов изд. 1857 года и по Продолжению 1876 года. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://rucont.ru/efd/59279> (дата звернення 17.01.2021)

14. Зеленская Е. Л. Меры, применяемые в рамках карантинного надзора на территории Российской империи в период с конца XVIII в. по начало XX в. / Е. Л. Зеленская // История государства и права. – 2011. – № 3. – С. 42–45.

15. Устав врачебный : [Свод законов Российской империи]. – Санкт-Петербург : Кодификац. отд. при Гос. совете, 1892. – Т. 13.

16. Ушаков А. Ф. "Холерный бунт в Старой Руссе. 1831. (Рассказ очевидца)" / А. Ф. Ушаков // Русская старина. – 1874. – Т. 9. – № 1.

17. Средство против холеры // Киевские епархиальные ведомости. Отдел первый. – Киев : Тип Федорова, 1865. – 15 октября. – № 20. С. 185–782.

18. Предохранительные правила на случай появления холеры // Киевские епархиальные ведомости. Отдел первый. – Киев : Тип Федорова, 1866. – 16 июля. – № 14. – С. 99–474

19. Ларин Н. Пять инфекционных напастей Одессы: в 1812-м от чумы погиб каждый девятый, против холеры бунтовали курортники, а страшную "испанку" почти не заметили / Н. Ларин // Думская. – 2020. – 21 марта [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://dumskaya.net/news/pyat-infekcionnyh-napastey-odessy-v-1812-m-ot-c-111026/> (дата звернення 18.01.2021)

20. Патриляк І. Як часто в історії трапляються пандемії і як вони впливають на розвиток людства / І. Патриляк // Київський Університет. – 2020. – вересень. – № 4(2301). – С. 7.

21. Barry John M. The Great Influenza: The Epic Story of the Greatest Plague in History / Barry John M. – New York : Viking Penguin, 2004.

22. Qureshi Adnan I. Ebola Virus Disease: From Origin to Outbreak. Academic Press. 2016. С. 42–47.

23. Українці у Першій світовій: "На пострадянському просторі – непередбачуване минуле". Історична правда. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.istpravda.com.ua/articles/2014/08/4/143924/> (дата звернення 11.01.2021)

24. Жванко Л. М. Пандемія-1918: карантин, щеплення та закриті кордони / Л. М. Жванко // Історична правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.istpravda.com.ua/articles/2020/03/23/157219/> (дата звернення 11.01.2021)

25. Шевцова С. "Іспанка" 1918-го. Уроки, які потрібно винести в 2020-му. Мультимедійна платформа іномовлення України Українформ / С. Шевцова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3128036-ispanska-1918go-uroki-akiprotibno-vinesti-v-2020mu.html> (дата звернення 12.01.2021)

26. Жванко Л. М. Тиф, холера, "іспанка": заходи уряду Скоропадського з подолання епідемії / Л. М. Жванко // Україна модерна : міжнародний інтелектуальний часопис [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uamoderna.com/md/zhvanko-skoropadsky-pandemics/> (дата звернення 12.01.2021)

27. Акопов В. И. Медицинское право : учебник и практикум для вузов / В. И. Акопов. – М. : Издательство Юрайт, 2016.

28. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Ф. 1064. Оп. 1. Спр. 12. Арк. 140 зв.

29. Жванко Л. Основи політики Української держави у сфері охорони здоров'я та соціального захисту населення (квітень-грудень 1918) / Л. Жванко // Київська старовина. Науковий історико-філологічний журнал. – 2006. – Березень – квітень. – № 2 (368). – С. 63–75.

30. Демочко Г. Охорона здоров'я в Українській державі. Вісник КНЛУ. Серія. Історія, економіка, філософія / Г. Демочко. – 2012. – Вип. 17. – С. 140–144.

31. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Ф. 1064, оп. 1, спр. 3, арк. 5.

References:

- Україна 9-та в світі за швидкістю поширення коронавірусу [Ukraine is ninth in the world in the rate of coronavirus spread] (2020). *Українська правда* [Ukrainian Truth]. (in Ukrainian).
- Frith, J. The History of Plague – Part 1. The Three Great Pandemics. In *History Issue*. Volume 20. № 2. <https://jmvh.org/article/the-history-of-plague-part-1-the-three-great-pandemics/> (in English).
- Duhanyn, V. Pandemyy na Rusy. Razmyshleniya o pandemiyah, karantynah, strahah y Bozhyem Promyysle. Chast' 2. [Pandemics in Rus. Reflections on pandemics, quarantines, fears and Divine Providence. Part 2.]. <https://pravoslavie.ru/131054.html> (in Russian).

4. Polnoe sobranje russkych letopisej (1926) [Complete collection of Russian chronicles]. Lavrent'evskaja letopys'. L., Izbornyk. <http://litopys.org.ua/lavrlet/lavr10.htm> (Old Slavonic).
5. Ryhter, V. M. (1814) Ystoriya medycyny v Rossyji [History of medicine in Russia.]. M.: Unyversytetskaja typ. (in Russian).
6. Vol'tskaja, T. (2020) Ot holernykh buntov do koronavirusa: epide-myy kak dvygatel' progressa? [From cholera riots to coronavirus: epidemics as an engine of progress?] Sever. Realyy. <https://www.severreal.org/a/30488090.html> (in Russian).
7. Kelly, J. (2005) The Great Mortality: An Intimate History of the Black Death, the Most Devastating Plague of All Time. New York : HarperCollins (in English).
8. Erman, G. Chuma, holera, "ispanka": jak velyki pandemii' zminjuvaly svit. BBC News Ukraїna [Plague, cholera, "ispanka": how great pandemics were changing world]. <https://www.bbc.com/ukrainian/features-52291698> (in Ukrainian).
9. Zajcev, V. (2020) Jak zaporoz'ki kozaky z infekcijnyimi hvorobami borolysja [How the Zaporozhian Cossacks fought against infectious diseases]. Zaporoz'ka Sich. <http://sich.zp.ua/iak-zaporozki-kozaky-z-infekcijnyimi-hvorobami-borolysja> (in Ukrainian).
10. Ed. Golubov's'ka O.A. (2018) *Infekcijni hvoroby* [Infectious diseases]. Kyi'v: VSV "Medycyna" (in Ukrainian).
11. Voronyna, O. A. (2012) Sozdanye y razvytye gosudarstvennoj karantynnoj sluzhby v Rossyjskoj ympery v nachala XIX v. [Creation and development of the state quarantine service in the Russian Empire in the beginning of the XIX century]. *Uchenye zapysky Tavrycheskogo nacyonal'nogo unyversyteta imeny V. Y. Vernad's'kogo. Serija: Jurydycheskye nauky*. [Scientific notes of the Taurida National University named after VI Vernadsky. Series: Jurisprudence], T. 25 (64) (1), 216-224 (in Russian).
12. Zolotouhyna, P. S. (2016) Pravovoj status karantynnoj strazhy v Rossyjskoj ympery v nachale XIX veka [Legal status of the quarantine guard in the Russian Empire in the early nineteenth century]. *Tavrycheskyj nauchnyj obozrevatel'* [Taurian scientific observer], (4). <https://cyberleninka.ru/article/n/pravovoy-status-karantynnoj-strazhi-v-rossyjskoj-imperii-v-nachale-xix-veka/viewer> (in Russian).
13. Ustav o karantynah, sostavlennyj po Svodu zakonov yzd. 1857 goda y po Prodlzhenyju 1876 goda. [Charter on quarantines, compiled according to the Code of Laws ed. 1857 and Continuation of 1876]. <https://rucont.ru/efd/59279> [in Russian].
14. Zelenskaja, E.L. (2011) Mery, prymerjaemye v ramkah karantynnogo nadzora na terrytorij Rossyjskoj ympery v peryod s konca XVIII v. po nachalo XX v. [Measures applied in the framework of quarantine supervision on the territory of the Russian Empire since the end of the 18th century. to the beginning of the XX century]. *Ystoriya gosudarstva y prava* [History of state and law], (3), 42-45 (in Russian).
15. Ustav vrachebnyj [Medical charter] (1892). Svod zakonov Rosyjskoj ympery. T. 13. Sankt-Peterburg : Kodyfykac. otd. pry Gos. soвете (in Russian).
16. Ushakov, A.F. (1874) Holernyj bunt v Staroj Russe. (Rasskaz ochevydca) [Cholera riot in Staraya Russa. (Eyewitness account)]. *Russkaja staryna*, (T. 9, № 1) (in Russian).
17. Sredstvo protiv holery [Remedy for cholera.] (1865) Kyeveskye eparhjal'nye vedomosty. Otdel pervyj. Kyev. Typ Fedorova, (20), 185-782 (in Russian).
18. Predohranytel'nye pravyla na sluchaj pojavlenija holery [Precautions in case of cholera]. Kjevske eparhjal'nye vedomosty. Otdel pervyj. Kjev, 16 julyja 1866: Typ Fedorova. №14. S. 99 – 474 y. (in Russian).
19. Laryn, N. (2020) Pjat' ynfekcyonnyh napastej Odessy: v 1812-m ot chumy pogyb kazhdyj devjatyj, protiv holery buntovaly kurortnyky, a strashnuju "yspanku" pochty ne zametyly [Five infectious plagues of Odessa: in 1812 every ninth died of the plague, holidaymakers rebelled against cholera, and the terrible Spanish flu was almost not noticed]. *Dumskaja*. <https://dumskaya.net/news/pyat-inkfkcijonnyh-napastej-odessy-v-1812-m-ot-c-111026/> (in Russian).
20. Patryljak, I. (2020) Jak chasto v istorii' trapljajut'sja pandemii' i jak vony vplyvajut' na rozvytok ljudstva [How often in history pandemics occur and how they affect the development of mankind]. *Kyi'vs'kyj Universytet*, (4(2301), 7 (in Ukrainian).
21. Barry, John M. (2004). The Great Influenza: The Epic Story of the Greatest Plague in History. New York :Viking Penguin (in English).
22. Qureshi Adnan I. (2016). Ebola Virus Disease: From Origin to Outbreak. Academic Press. (in English).
23. Ukraїnci u Pershij svitovij: "Na postradjans'komu prostori – neperedbachuvane mynule" [Ukrainians in the First World War: "In the post-Soviet space – the unpredictable past.]. *Istorychna pravda*. <https://www.istpravda.com.ua/articles/2014/08/4/143924/> (in Ukrainian).
24. Zhvanko L.M. Pandemija-1918: karantyn, shheplennja ta zakryti kordony [Pandemic-1918: quarantine, vaccination and closed borders]. *Istorychna pravda*. <https://www.istpravda.com.ua/articles/2020/03/23/157219/> (in Ukrainian).
25. Shevcova, S. "Ispanka" 1918-go. Uroky, jaki potribno vynesty v 2020-mu. Multymedijna platforma inomovlennja Ukraїny Ukrinform ["Spanish flu" in 1918. Lessons to be learned in 2020]. <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3128036-ispanka-1918go-uroki-aki-potribno-vynesti-v-2020mu.html> (in Ukrainian).
26. Zhvanko, L. M. Tyf, holera, "ispanka": zahody urjadu Skoropad's'kogo z podolannja epidemij [Typhoid, cholera, "Spanish flu": measures of the Skoropadsky government to overcome epidemics]. *Ukraїna moderna : mizhnarodnyj intelektual'nyj chasopys*. <http://uamoderna.com/md/zhvanko-skoropadsky-pandemics/> (in Ukrainian).
27. Akopov, V. Y. (2016) Medycynskoe pravo : uchebnyk y praktykum dlja vuzov [Medical law: a textbook and a workshop for universities]. M. : Yzdatel'stvo Jurajt (in Russian).
28. Central'nyj derzhavnyj arhiv vyshhyh organiv vlady ta upravlinnja Ukraїny [Central State Archive of the highest authorities and administration of Ukraine]. F. 1064. Op. 1. Spr. 12. Ark. 140 zv. (in Ukrainian).
29. Zhvanko, L. (2006) Osnovy polityky Ukraїns'koj derzhavy u sferi ohorony zdorov'ja ta social'nogo zahystu naselennja [Fundamentals of the policy of the Ukrainian state in the field of health care and social protection]. *Kyi'vs'ka starovyna*. Naukovyj istoryko-filologichnyj zhurnal, (2 (368), 63-75 (in Ukrainian).
30. Demochko, G. (2012) Ohorona zdorov'ja v Ukraїns'kij derzhavi [Health care in the Ukrainian state]. *Visnyk KNUU. Serija. Istorija, ekonomika, filosofija*, (17), 140-144 (in Ukrainian).
31. Central'nyj derzhavnyj arhiv vyshhyh organiv vlady ta upravlinnja Ukraїny [Central State Archive of the highest authorities and administration of Ukraine]. F. 1064, op. 1, spr. 3, ark. 5. (in Ukrainian).

Received: 11/01/2021
1st revision: 04/02/2021
Accepted: 18/02/2021

I. Matseliykh, Dr of Law, Associate Prof.,
A. Musiienko, PhD (Public Administration), Associate Prof.
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

EVOLUTION OF QUARANTINE MEASURES AND FORMATION OF EPIDEMIOLOGICAL LEGISLATION IN UKRAINE

The paper studies the evolution of quarantine measures used in the spread of plague, cholera and Spanish flu. Attempts to combat infectious diseases that took place in the Rus state, the Grand Duchy of Lithuania, the Zaporozhian Sich are analyzed. Quarantine legislation of the Russian Empire is examined. The provisions of the Medical Charter of 1832, the Quarantine Charter of 1866, as well as the prescriptions of other regulatory acts aimed at preventing the spread of epidemics on the territory of the Russian Empire are also studied. Emphasis is placed on medical and police nature of regulatory prescriptions.

The author examines the changes in the health care system and quarantine measures applied during the Ukrainian Revolution of 1917 – 1921. The organizational and legal grounds for administration in the field of health care in the Ukrainian State of Hetman Pavlo Skoropadsky are also analyzed. The article studies the procedure for establishing the Ministry of Health and the powers of the Minister of Health.

It is stated that world pandemics are not a novelty in the historical chronicle and there is a way out of the epidemiological crisis. It has two paths, namely the death and destruction of society or the path of rapid development, the improvement of the medical system, which will eventually lead to progress, the transition to a new level of development of civilization itself. Epidemics forced a rapid reorientation and improvement of sanitary conditions, adherence to hygiene measures, nutrition, waste disposal, etc., as well as creation of a health care system that at the state level took over the functions of social protection against dangerous diseases. The challenges caused by the coronavirus will not only be successfully overcome, but also the medical sphere will be improved, and conditions will be created for the rapid development of the industry. We are convinced that only a well-chosen special model for public administration in the field of health care, headed by relevant high-level specialists, with proper funding, could cope with the epidemic in the country, as well as allow the medical system to reach a qualitatively new level.

Keywords: cholera, plague, Spanish flu, quarantine, epidemic, sanitary legislation, Rus, Zaporozhian Sich, Russian Empire, Ukrainian State, Hetman Pavlo Skoropadsky.